دو سند در مورد کتابخانه ناصریه هند

به کوشش: عبدالله غفرانی*

توضیح

کتابخانهٔ ناصریهٔ هند، یکی از آثار جاودانه‌ای است که از خاندان صاحب عبقات بر جای مانده است. این کتابخانه، ده‌ها سال، از زمان علامه سید محمد قلی لکهنوی (پدر میرحامد حسین) تا چند نسل پس از او، همواره با تلاش‌های دانشوران این خاندان، راه ترقّی و تکامل پیموده و خود، منشأ برکات فراوانی بوده است.

دربارهٔ این کتابخانه و سیر تحوّلات آن، در جای دیگری باید به تفصیل سخن رود. در اینجا دو سند دربارهٔ این کتابخانه می‌آید، که شامل دو یادداشت است که پنجاه سال پیش، علّامه امینی صاحب الغدیر و فرزند دانشمند ایشان آیت‌الله حاج شیخ رضا امینی در دفتر یادبود کتابخانه نوشته‌اند و توسط حجة الاسلام شیخ عبدالله غفرانی در اختیار فصلنامه سفینه قرار گرفته است. لطف ایشان را سپاس می‌گزاریم و آرزوی توفیق روزافزون برای ایشان داریم.

فصلنامه سفینه

---

* کتابشناس و پژوهشگر، مشهد مقدس.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1387.6.21.14.0]

سند اول ـ یادداشت علّامه امینی

کان مکتبة الناصریة العامرة فی هواجس ضمیری مثال ما أعظمه و اکبره، منذ وقفت علی تآلیف مؤسسیها، ابطال العلم و حجج المناظرة و آیات الحِجاج و أعلام‌الدیـن و رجال المذهب، من «تشیید المطاعن» و «عبقات الانوار» و «استقصاء الإفـحام»، الی آثار و مآثر خالدة مع الأبد، المزدانة بها مکتبات الدنیا.

و کنت أغدو و أروح، و شوقی الیها فادح، انتهز الفرصة، و أتسوّف حیناً بعد حین، إلی أن اُتیح لی السفر الی دیار الهند و زیارة مکتباتها المفحمة بالنفایس و الثقل، منّاً من الله العزیز، و له الشکر و ألف شکر.

فبدأت بزیارة هذه المکتبة الزاهرة، و ألقیت عصا السیر فی لکهنو، شهر رمضان من سنتنا هذه ۱۳۸۰، فغدوت أختلف الیها و أصرف دون الإستثمار من حقها الیانع، لیلی و نهاری. و أقضی فی البحث عمّا فیها من الثّمر الشخص جلّ وقتی. فوجدتها ثروة علمیة طایلة اسلامیة یتباهی بها جمعتها ید الهمة القعساء و القدرة و الکرامة ـ و لا حول و لا قوّة الّا بالله ـ فما شاهدت طیلة حیاتی الآن مع کثرة ما رأیت من المکتبات الحافلة فی أمصار الشرق و أرجاء البلاد الاسلامیة مکتبة لهذه لنفایس الآثار و نوادر الأسفار، حاویة للترّاث العلمی من شتّات کلّ علم و فن.

و إنّی و إن اقدّر جدّاً جمیع مکتبات الهند، و تعجبنی مکتبة جامعة علیگر و رامپور و پنته، و فی کلّ منها نوادر و درر و غرر تخصّ به، و فیها آثار قیّمة فی نوامیس الاسلام المقدّس و مآثر باقیة انتجته یمنی السلف الفطاحل، غیر أنّ مکتبة الناصریّة هی أعظمها خطراً و أجمعها اثراً و أهمّها مکانة.

فسلام الله علی سلف صالح أسّسها و علی خلف بارّ یقیم أودها و یـدیر شـئونها و یتحفّظ علیها و یبذل الجهد فی توطیدها.

و الذی یورث الهمّ و یجلب الغمّ، ذهول هذه الأمّة المسلمة الذاهلة عن صالحها عن العنایة بهذه المکتبة الفخمة و بغیرها من المکتبات فی هذه المدن الحارّ جوّها، البارد

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1387.6.21.14.0]

أهلها.

و لعمری لو کان شطر من هذه الآثار فی إحدی مکتبات الغرب، لکانت الدنیا ملآنة بضحب الدعایة إلیها و نعرات الإعتزاز بها و التّفانی دونها و إذاعة إکبارها و إعظامها، و کانت تأخذ فی المجتمع العلمی الثقافی العالمی اهمیة کبری یشغل ذکرها صفحات الصحف، و یقسم هدیتها الجراید و المجلات، و تسمع أُذن الدنیا نبأها من الإذاعات العالمیة، غیر أنّها بیدنا، و نحن نحن، و حظّنا فی الملأ مفهوم محدود فی فمیماء و هل ینطق من فیه ماء؟

فأسأل المولی سبحانه أن یقیّض لها من الأمّة من یشعر قیمة هذه الثروة الغالیة، و یحمل بین جنبیه روح العمل و نشاط النهضة و الحرکة العلمیة، و السعی وراء صالح الأُمّة لیقوم بواجب خدمتها حتّی یتأتّی لروّاد الفضیلة الأخذ من هذه الذخائر الثمینة التی فیها الحیاة الروحیة و تقدّم الإنسانیة السّامیة، و رقیّ أبناء القرآن الکریم و إعلاء کلمة التوحید کلمة العدل و الصدق، و لیس عملی الله بعزیز، و الحمدلله أوّلاً و آخراً.

الأحقر عبدالحسین أحمد الأمینی النجفی

۲٤ ذیقعده الحرام ۱۳۸۰

سند دوم: یادداشت آیت‌الله رضا امینی

در این موقع که به ملازمت رکاب خداوندگار معظم پدر بزرگوارم حضرت آیت‌الله امینی مفتخر گشته و به مملکت پهناور هندوستان مسافرت نمودم، مدّت یک ماه در لکهنؤ توقّف نموده و از گنجینهٔ با عظمت کتابخانهٔ ناصریه ـ که نتیجهٔ عمر گرانبهای مجاهدین دین حامیان شریعت مبین مرتضوی، رضوان جایگاه مرحوم یگانه بحاثّه علّامهٔ مذهبی آقای سید محمد قلی و پیشوای مقدس شیعه آیت‌الله سید میرحامد حسین و سیدنا المجاهد سید ناصر حسین أعلی الله درجاتهم الرفیعه ـ بهره‌مند گشته و قسمت مهم کتب خطّی و چاپی آن را زیارت نمودم.

الفاظ را کوته‌تر از آن می‌پندارم که تواند وصف این ذخیرهٔ با جلال را بیان

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1387.6.21.14.0]

نمایند. چه عمر شریفی را که آن پیشوایان با جهاد علمی و عملی سپری، نمودند بدین ناحیه بیش از همه پی بردند که اجتماع و نسل آینده ـ که رهین و سرافراز با خدمات آن ذوات طاهره است ـ احتیاج مبرمی به کتاب داشته و در هر آنی نیازمند سلاح و غذایی روحی خواهد بود، و همه گاه کلمهٔ شریفهٔ مولی امام صادق سلام‌الله علیه که می‌فرماید: «**احتفظو / بکتبکم فانّکم سوف تحتاجون الیها**» ممثل نظر آن بزرگواران بوده. لذا جهت تأمین و سدّ این ناحیه که ارتباط کلّی با زندگانی روحی هر ملت و قومی داشته و مایهٔ افتخار و مباهات آنان است، عمر مقدس خود را با شکنجهایی جسمی و روحی سر رسانیده و یک سلسله تألیف پربها که روح‌افزای سخن هر دانشمند و جلوه بخشندهٔ کتابخانه‌های جهان و در ابحاث علمی و مذهبی که دارا است، لا یأتیه الباطل من بین یدیه، به عالم تشیّع تقدیم، و این کتابخانهٔ با شکوه را برای خدمت به عالم علم و انسانیّت به ملّت خود به رسم یادگاری به یادبود گذاشتند. و اکنون جای عزّت و افتخار است که رادمرد غیور، فخرالاعیان و الاشراف نصیرالملّة والدین جناب آقای سید نصیر عبقاتی و حضرت حجت‌الاسلام و المسلمین علّامهٔ بزرگوار آقای سید محمد سعید عبقاتی کمر همّت بسته و در تشیید و توسعهٔ این مؤسسهٔ با عظمت، عمر گران‌بهای خود را صرف نموده و بما اوتو من قوّة، در پیشرفت آن به أرزانی جان بخشش می‌نمایند. از پیشگاه حضرت ایزد متعال، موفقیّت و تأیید را قرین صحّت و سلامتی، مر آن ذوات محترم و بیداری از خواب غفلت و احساس به أدای واجب را مر ملّت مسلمان همواره خواستارم.

مدیر کتابخانهٔ (مکتبة الامام امیرالمؤمنین علیه السلام العامّة)

۲۴ ذیقعده ۱۳۸۰ هـ رضا امینی نجفی

۱۹۶۱/۵/۱۰ آل (الغدیر)

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1387.6.21.14.0]

دستخط علّامه امینی ۱

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1387.6.21.14.0]

دستخط علّامه امینی ۲

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1387.6.21.14.0]